

Универзитет у Нишу

Правни факултет

Мастер рад
из предмета

Посебне истражне технике

**Тема: Прикривени иследник у законодавству и
пракси**

Ментор

Проф. др Саша Кнежевић

Студент

Иван Стојановић

М 017/17-УП

Септембар 2018.године

С А Д Р Ж А Ј:

УВОД	3
I. ИНСТИТУТ ПРИКРИВЕНОГ ИСЛЕДНИКА	6
1.1. Појам прикривеног иследника	12
1.2. Историјат прикривеног иследника	15
II. ПРАВНА РЕГУЛАТИВА ИНСТИТУТА ПРИКРИВЕНИ ИСЛЕДНИК	17
2.1. Институт прикривени иследник у међународном кривичном праву	21
2.2. Теоретска решења у вези са одговорношћу прикривеног иследника за учињено кривично дело при извршавању задатака	24
2.3. Прикривени иследник као учинилац кривичног дела у англосаксонском и континенталном право	25
2.4. Прикривени иследник (undercover agent) као учинилац кривичног дела у Сједињеним Америчким Државама	26
2.5. Институт прикривени иследник у Законику о кривичном поступку Републике Србије	28
2.6. Прикривени иследник као учинилац кривичног дела у Републици Србији	31
III. КРИМИНАЛИСТИЧКО-ОПЕРАТИВНИ АСПЕКТ АНГАЖОВАЊА ПРИКРИВЕНОГ ИСЛЕДНИКА	35
3.1. Црте личности прикривеног иследника	36
3.2. Организационе предиспозиције, проблеми и потешкоће током рада и након завршетка ангажовања прикривеног иследника	39
IV. СУДСКА ПРАКСА КОНТИНЕНТАЛНОГ ПРАВА	47
4.1. Пракса Врховног касационог суда Републике Србије	47
4.2. Пракса Европског суда за људска права	48
ЗАКЉУЧАК	50
ЛИТЕРАТУРА	53
ОСТАЛА ИСТРАЖИВАЧКА ГРАЂА	55
САЖЕТАК	56
БИОГРАФИЈА АУТОРА	58

УВОД

Обележје многих активности које постоје дуги низ година у борби против организованог криминала је коришћење тајних агената у тајним операцијама.

Наиме, криминалне организације зависе од прикривања својих активности и зато је тешко прибавити информације о истим. Иако се тајни рад сматра једним од најопаснијих начина спровођења ових операција он обезбеђује полицији посебну предност коју иначе никако не би имала. Оперативци, када су на положају, имају могућност да из прве руке чују дискусије и сазнају одлуке које доносе личности из света организованог криминалитета. Када једном приђе криминалној организацији тајни агент има могућност да посматра пуно тога из прве руке: да сазна улоге лица који су укључени у криминалне активности, да сазна локације где се одигравају састанци криминалних група и да идентификује ресурсе којима располажу припадници организованих криминалних група. Све у свему, предности коришћења тајних агената су многе. Међутим, приликом коришћења ове методе јављају се бројни недостаци. На пример, многи експерти су довели у питање способност тајних агената да се успешно инфилтрирају у више нивоа криминалних организација.

Све посебне доказне радње које су предвиђене у Законнику о кривичном поступку, одликују се у великој мери задирањем у лична права појединаца над којима се примењују. Ове радње су се у својим садашњим или модификованим облицима, а и у зависности од развоја технологија комуникације, примењивале у обављању обавештајних и контраобавештајних послова. Када је организовани криминал препознат као интернационални проблем против кога није могуће користити традиционалне криминалистичко-полицијске методе истраживања и доказивања, дошло се до закључка да се и одређене обавештајне активности могу усмеравати не ка једној држави од стране неке службе безбедности, већ од стране полиције ка идентификованој организованој криминалној групи и њеним члановима. Тако почиње постепена институционализација

сада криминалистичко-обавештајних, посебних доказних радњи у кривичнопроцесна законодавства.

Инфилтрација у криминалну средину представља сложену криминалистичку делатност, којом полиција и други органи надлежни за спречавање и сузбијање криминалитета настоје да остваре позицију у криминалним редовима, која ће им омогућити откривање извршених или планираних деликата, као и долажење до доказа о кривици осумњичених лица.

Данашњи институт прикривени иследник је, у суштини, еволуција шпијуна који су вековима прикупљали податке за службе безбедности својих држава из неке друге државе, а сада прикупљају доказе о кривици припадника организоване криминалне групе радећи са њима, за полицију и правосудне органе. Прикривени иследник (*undercover agent*) појмовно се одређује, као полицијски службеник, који с промењеним идентитетом, у одређеном периоду, делује тајно, у оквиру одређених криминалних група, прикупљајући информације, које се користе за откривање, разјашњење и спречавање кривичних дела (Кнежевић, 2010: 281). Тајне истраге/операције (*undercover operation*)¹ као облик супротстављања криминалу су релативно новијег датума, а у литератури постоји мали број извора који говоре о почецима примене прикривеног иследника, као истражне методе у полицијском раду.

Циљ овог рада је да се на један целовит, и разумљив начин прикаже улога и значај прикривеног иследника у законодавству и пракси. Рад је подељен на четири поглавља у којима је обухваћено појмовно одређење института прикривеног иследника, правна регулатива, криминалистичко оперативни аспект ангажовања прикривеног иследника и судска пракса континенталног права, са освртом на праксу Врховног касационог суда у Републици Србији и Европског суда за људска права.

Након уводног дела, у оквиру првог поглавља, обухваћен је институт прикривеног иследника, с тим што је најпре дато појмовно одређење прикривеног иследника, затим су изложени различити аспекти значења института прикривеног иследника, као и историјат

¹ Појам тајне истраге/операције примењен у овом раду не мора, али и може имати исти кривичнопроцесни облик као термин истрага у Законику о кривичном поступку Републике Србије, јер се може предузимати и у предистражном поступку, када још увек није донесена наредба о спровођењу истраге. Израз тајна истрага/операција је криминалистичко-обавештајни, а не кривичнопроцесни термин

прикривеног иследника. Посебна пажња у раду посвећена је објашњењу правне регулативе прикривеног иследника која се надовезује на трећи део рада, где је разматран криминалистичко – оперативни аспект института прикривеног иследника, и у том смислу судска пракса континенталног права, која је разматрана у четвртом поглављу рада. Напоследку, у оквиру закључних разматрања , дат је јасан преглед закључака до којих се дошло на основу датог истраживања у раду.

I. ИНСТИТУТ ПРИКРИВЕНОГ ИСЛЕДНИКА

Институт прикривеног иследника представља једну од посебних доказних радњи које постоје у кривичном поступку. За разлику од криминалистичко-оперативних мера и радњи које су ослобођене строгог формализма, радње доказивања су прецизно дефинисане законом.

Основна карактеристика посебних доказних радњи тиче се услова и обима њихове примене, у односу на класичне методе. Посебне методе се могу примењивати једино уколико се испуне законом прописани услови. Посебне методе се, за разлику од класичних, примењују код одређених кривичних дела, прописаних законом, а која спадају у посебна тј. „најтежа кривична дела“. Закоником о кривичном поступку (члан 162) су одређена кривична дела у односу на која се примењују посебне доказне радње. Та дела су:

- 1) кривична дела за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности;
- 2) тешко убиство, отмица, приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију, разбојништво, изнуда, фалсификовање новца, прање новца, злоупотреба положаја одговорног лица, злоупотреба у вези са јавном набавком, неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, угрожавање независности, угрожавање територијалне целине, напад на уставно уређење, одавање државне тајне, изазивање националне и верске мржње и нетрпељивости, повреда територијалног суверенитета, удруживање ради проуставне делатности, припремање дела против уставног уређења и безбедности Србије, тешка дела против уставног уређења и безбедности Србије, недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материјала, недозвољени прелаз државне границе и експлозивних материјала, недозвољени прелаз државне границе и кријумчарење људи, злоупотреба службеног положаја, трговина утицајем, примање мита, давање мита, трговина људима, угрожавање лица под међународном заштитом, и кривично дело из члана 98. Ст. 3 до 5. Закона о тајности података;

- 3) спречавање и ометање доказивања, ако је учињено у вези са кривичним делом из тачке 1 и 2.

Доказна радња која подразумева ангажовање прикривеног иследника, може се одредити само из става 1, тачке 1 наведеног члана. (Закон о кривичном поступку, чл.162, ст.1 и 2). Сва кривична дела која су наведена у Законнику о кривичном поступку су прописана Кривичним закоником Републике Србије. У Републици Србији, Јавна тужилаштва посебне надлежности су: Јавно тужилаштво за организовани криминал и Јавно тужилаштво за ратне злочине. Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела је одређено да се Јавно тужилаштво за организовани криминал бави следећим кривичним делима (члан 2):² кривична дела организованог криминала, против уставног уређења и безбедности Републике Србије, кривична дела против службене дужности, када се злоупотребљава службени положај, а вредност прибављене имовинске користи прелази износ од 200.000.000 динара, кривично дело међународни тероризам и кривично дело финансирања тероризма, кривично дело прања новца, ако имовина која је предмет прања новца потиче из претходно наведених кривичних дела, кривична дела против државних органа и кривична дела против правосуђа, уколико су извршена у вези са кривичним делима која су наведена. Законом о надлежности државних органа у поступку за ратне злочине, у члану 2. је наведено да се овај закон примењује за:³

- 1) кривична дела из чл. 370. до 384. и чл. 385. и 386. Кривичног законика;
- 2) тешка кршења међународног хуманитарног права извршена на територији бивше Југославије од 1. јануара 1991. године која су наведена у Статуту Међународног кривичног суда за бившу Југославију;
- 3) кривично дело помоћ учиниоцу после извршеног кривичног дела из члана 333. Кривичног законика, ако је извршено у вези са кривичним делима из тач. 1) и 2) овог члана.

² Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, Службени гласник, бр. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011, 101/2011 и 32/2013

³ Закон о организацији и надлежности државних органа о организацији, надлежности државних органа у поступку за ратне злочине, Службени гласник, бр. 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007 и 104/2009

Стварање могућности примене посебних доказних радњи за најтежа кривична дела, условљено је потребама праксе која је указивала на то да класичне методе код ових дела не испуњавају своју улогу у потпуности. У последњих двадесетак година, са експанзијом организованог криминала, наметнула се потреба изналажења адекватнијих мера и поступака његовом супротстављању. Иако је њихово откривање и доказивање незамисливо без предузимања класичних доказних радњи које подразумевају: увиђај, претресање, вештачење, саслушање итд. несумњиво је да се захваљујући постојању посебних доказних метода, органима откривања и гоњења учинилаца ових кривичних дела, дају већа овлашћења, а на тај начин се откривање и доказивање ових кривичних дела знатно олакшава.

Да би се примениле посебне доказне радње, потребно је да буду испуњена три кумулативно прописана услова. Први се односи на постојање основа сумње да је конкретно лице извршило неко од кривичних дела за које се може применити посебна доказна радња. Ова кривична дела су прописана у Законнику о кривичном поступку. Постоји и могућност да се посебне доказне радње примене и према лицу за које постоје основи сумње да припрема неко од ових кривичних дела. Друго, неопходно је искључење могућности да се докази могу прикупити на неки други начин. И као трећи услов, јавља се неопходност доношења одлука надлежног органа о примени неке од ових мера према конкретном лицу. У посебне доказне радње спадају:

- тајни надзор комуникације;
- тајно праћење и снимање
- симуловани послови;
- рачунарско претраживање података;
- контролисана испорука;
- ангажовање прикривеног иследника.

Институт прикривеног иследника се развио због неопходности да се у кривичном поступку омогући адекватан приступ доказима, које није могуће прибавити другим методама. Једно од најтежих кривичних дела због којег је и настао овај институт јесте кривично дело организованог криминала.

Савремено доба карактерише висок степен динамичности и брзине развоја технологије и науке, при чему се оне све више злоупотребљавају. Захваљујући овом феномену долази до негативних последица по безбедност и њихово подизање на међународни ниво. Данашњи облици угрожавања носе нову енергију и нове опасности. Организовани криминал представља једно од кривичних дела које је доживело највећу трансформацију. Некада, примарни разлог бављења криминалом је био новац, што данас није случај. Примарни разлог бављења организованим криминалом у данашње време је моћ, односно жеља за ванинституционалним, ванправним, ванетичким и другим утицајима на државу и политику, односно заузимање положаја и утицаја у друштву које не могу стећи у нормалним, демократским процесима. (Стајић, 2011:189)

Један од најопаснијих видова унутрашњег неоружаног облика угрожавања јесте организовани криминал. Он све више поприма и међународне димензије због чега се на међународном плану доносе Конвенције и други документи како би се овај облик криминалитета ограничио и елиминисао.

Организовани криминал подразумева постојање криминалне организације, која има више од два члана, са циљем трајнијег вршења кривичних дела ради остваривања имовинске користи и одговарајућег утицаја, с тим што таква криминална организација, са циљем свог опстанка, мора да користи насиље или нека друга средства застрашивања или да успостави одговарајућу спрегу са државним, политичким, економским и финансијским субјектима, било корупцијом, уценом, изнудом, било неким другим начином. (Бошковић, 2003:24)

Многе државе се ангажују на изради законских аката и примени нових института којим би се супротставили овом виду криминалитета. Највећи проблем је чињеница, да њихови организатори, због развијеног механизма корумпирања носилаца власти бивају аболирани од стране кривичног гоњења. Организовани криминал је, посебно у земљама које пролазе кроз транзицију, дубоко укорењен у политички, економски систем тако да је изузетно тешко ући у траг оваквој врсти групе, а камоли прибавити одговарајуће доказе којим би се потврдила ова делатност. До скоро се постојање криминалних организација у Републици Србији негирало и објашњавало се различитим теоријама завере странаца. Негирала се и опасност коју организовани криминал повлачи са собом, као и то, да

уколико постоји, открити се може једино класичним криминалистичким односно доказним методама.

Међутим, у пракси се види да ова прича не представља никакву теорију завере већ велики проблем који може уништити политички систем једне земље. Оно што увеликој мери отежава рад правосудних органа када је у питању откривање и супростављање организованом криминалу јесте то што су ове групе разнолике, како по броју чланова (два и више), тако и у односу на методе деловања (корупција, застрашивање, изнуда и сл.), квалитет успостављених веза (државни органи, политичке партије и сл.), облик организовања (банда, удружење, организација итд.), унутрашњег устројства (дисциплина, закон, хијерархија), постављених циљева (приход, политичке претензије и сл.). Осим тога, ове групе су најчешће повезане, испреплетане и у међусобној директној или индиректној узрочно последичној вези, због чека делују и на унутрашњем и на спољашњем, транснационалном плану. Савремени видови организованог криминала су:

- 1) организовани економски криминалитет, типа белог оковратника;
- 2) организовани економски корпорацијски криминалитет;
- 3) организовани криминалитет злоупотребе власти;
- 4) организовани војни криминалитет;
- 5) организовани нарко-криминалитет;
- 6) организовани криминалитет у вези са оружјем и муницијом;
- 7) организовани криминалитет у вези са културно-историјским добрима;
- 8) организовани криминалитет у вези са накитом и скуповеностима;
- 9) организовани криминалитет у вези са радиоактивним материјалом;
- 10) организовани криминалитет у вези са фалсификовањем новца и хартија од вредности;
- 11) организована недозвољена трговина аутомобилима;
- 12) организована проституција и трговина белим робљем;
- 13) организовани криминалитет у вези са изнудама-рекет;
- 14) организовани криминалитет у вези са трговином људима;
- 15) организовани криминалитет у вези са играма на срећу.

У већини земаља су формирани, а и дан данас се формирају нови органи који су специјализовани за сузбијање овог вида криминалитета. Ова материја је код нас регулисана Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала. Основано је посебно тужилаштво, Тужилаштво за сузбијање организованог криминала. У оквиру Министарства унутрашњих послова је формирана посебна организациона Управа за сузбијање организованог криминалитета (2001 године), која је 2005. године преименована у Службу за борбу против организованог криминала. Основано је и посебно одељење Окружног суда у Београду, специјални суд, које је надлежан за вођење кривичних поступака за ову врсту кривичних дела. Формирана је и посебна притворска јединица како би се повећале безбедност и изолација притворених.

Са криминалистичког аспекта, делатност разоткривања криминалних организација, њихове структуре и улоге појединих чланова захтева другачији приступ него код класичног криминалитета. Класичним методама откривања кривичних дела се не могу утврдити непознате криминалне организације и њихови организатори већ само појединачни случајеви и појединачна дела. Криминалне организације делују у групи, вршећи бројна кривична дела, због чега је потребно доказати ако не сва та дела, онда макар већину.

Да би се остварили криминалистички циљеви потребно је користити Специјалне криминалистичко-техничке и тактичке методе и средства: тајну опсервацију, праћење, снимање разговора и међусобних контаката, снимања примопредаје робе и других предмета кривичног дела. Прикупљање доказа захтева дужу криминалистичку информативну делатност.

Основни принцип је да се хапшење учесника у организованом криминалитету одлаже све док се применом флексибилних и разноврсних криминалистичких метода и разним њиховим тактичким комбинацијама не прикупе докази о постојању криминалне организације, њеној мрежи послова и чланова и док се не идентификују организатори криминалног удружења.

Да би се ови сложени криминалистички циљеви постигли, а у интересу доказивања у кривичном поступку, Законик о кривичном поступку предвидео је посебне оперативно-тактичке радње у које спада и ангажовање прикривеног иследника.

1.1. Појам прикривеног иследника

Употреба прикривеног иследника представља најсложенију посебну истражну радњу чија примена изискује испуњење бројних услова, потребних за њено одређивање. Осим тога, примене овог института захтева заштиту телесног интегритета лица које се појављује у улози прикривеног иследника.

Прикривени иследници се дефинишу као полицијски службеници којима је додељен промењен идентитет (легенда), у одређеном временском периоду да би делујући тајно у контакту са одређеним криминалним круговима, прикупљали информације које ће моћи да се користе за откривање, разјашњавање и спречавање кривиних дела и то пре свега оних која се односе на организовани криминалитет. (Шкулић, 2013:288)

Основна обележја института прикривеног иследника јесу:

- непосредно и активно учествовање у прикупљању доказа и информација релевантних за кривични поступак;
- деловање под промењеним идентитетом у криминалној средини;
- деловање на основу појединачног налога суда у ограниченом, законски дефинисаном року;
- о својој активности у криминалној средини обавештава службена лица;
- прикупља разне врсте података о активностима припадника криминалне организације;
- тајност рада;
- делатност обавештајног карактера;
- активност усмерена на откривање кривичних дела;
- спречавање кривичних дела;
- поседовање психофизичких способности за такав начин рада;
- присутност елемената обмане и трика у раду;
- деловање на граници легалности и
- континуирана изложеност опасности по лични интегритет.

Прикривени иследник представља лице које на прикривени, дискретан начин прикупља податке о организованој криминалној групи или криминалним групама. Често се његова улога поистовећује са улогом „агента“ односно „оперативца“ или у неком грубљем виду „шпијуна“ зато што ради на граници легалности. Због тога се овом институту дају огромне замерке у етичком смислу, међутим он не може бити „шпијун“ зато што не прикупља информације о другим државама већ искључиво у оквиру криминалног света.

Прикривени иследник на различите начине долази до података и информација. То може учинити убацивањем у групу или повезивањем са неким од чланова криминалне организације, комуницирањем са припадницима криминалне организације, симуловањем послова и сл. У преткривичном поступку, он прикупља податке до којих својим тајним деловањем може да дође. Ова врста делатности је обавештајног карактера, јер подаци које набавља помажу откривању неких непознаница које су постојале а које су везане за организацију и функционисање криминалне организације. Подаци се најчешће односе на откривање кривичних дела и прикупљање података о већ откривеним кривичним делима која нису разјашњена или доказана. Осим тога, он врши одређене активности како би спречио кривична дела која би била извршена од стране неког од чланова криминалне организације у будућности. Природа посебних кривичних дела и њихових учинилаца је таква да је јако тешко мотивисати сведоке да дају искрене и процесно употребљиве исказе а потреба службених актера преткривичног и кривичног поступка за лицима који имају приступ и информације о криминалној групи су од великог значаја. Због тога је било неопходно креирати један посебан процесни механизам који би помогао да се превазиђу све препреке које утичу на недостатак доказног материјала.

Улога сведока у процесу који се води због оваквих кривичних дела је пресудна. Међутим, при вршењу ових кривичних дела тешко је да уопште постоји неки „случајни“ сведок, који је ненамерно присуствовао његовом извршењу. Исто тако, јако је тешко неког од чланова криминалне организације приволети да учествује у кривичном поступку, било због тога што се плаши за сопствену и безбедност своје породице, било због тога што зна да и он може бити гоњен за неко кривично дело које је извршио као припадник криминалне организације.

Законодавац је у том случају пронашао два механизма, преко којих се неке од ових препрека могу заобићи. Једна је била постојање института сведока сарадника, а друга је постојање института прикривеног иследника. Ова два појма су слична, међутим они имају и бројне разлике због којих се у неким случајевима даје предност првом институту, а у неким другим случајевима се даје предност другом институту.

Сведок сарадник је представљао члана криминалне организације који је вршио кривична дела и у процесном смислу носи улогу окривљеног. Он је прво деловао криминално, али је потом испунио потребне формалне и материјалне услове да постане сведок у кривичном поступку. Због специфичности ситуације, законодавац је давао могућност окривљеном да учествује као сведок у кривичном поступку с тим да при томе има и одређене бенефиције али и обавезе.

Са друге стране, прикривени иследник представља лице које је са намером прикупљања података о криминалној организацији убачен у криминалну групу, знајући да при томе постоји могућност да ће накнадно бити позван и испитан као сведок. Он пре тога мора да испуни одређене формалне и материјалне услове односно законски основ на основу кога може да добије статус прикриведног иследника.

Обојица су припадници криминалне организације, међутим само је сведок сарадник стварни члан који је и раније вршио криминалну делатност, док прикривени иследник представља тзв. лажног члана криминалне организације који је тамо по задатку.

Од појма прикривеног иследника треба разликовати и појам информатора у нашем кривичном законодавству. Информатор представља лице, које је полицијским органима, повремено или трајно, тајно доставља информације о кривичном делу и његовом извршиоцу. Други, у пракси знатно распрострањенији назив овог појма је доушник. Информатор није полицијски службеник и стога нема полицијска овлашћења. При његовом ангажовању, његов идентитет остаје исти, тј. не подразумева креирање легенде. Његов ангажман се састоји у искоришћавању постојеће стварне позиције у датој криминалној средини. Он као и прикривени иследник, ради на основу задатка који му је постављен.

Потенцијални информатор је свако ко из најразличитијих извора поседује информације од значаја за откривање, разјашњавање и доказивање кривичних дела. Он

може учествује у оперативном раду, самостално, а некад и заједно са прикривеним иследником.

Информатори могу бити грађани или припадници криминалних организација који добровољно желе да помогну. Када су у питању припадници криминалног миљеа, њихови мотиви нису увек најјаснији тако да пре него што се ангажују, морају се добро проверити њихове побуде.

Док се кроз тајне истраге/операције понекад само посматра криминално понашање (*операције надзора – surveillance operations*), или спречава извршење кривичних дела (*превентивне операције – preventive operations*), многе операције подразумевају активно подстицање извршења кривичних дела (*олакшавајуће операције – facilitative operations*), било кроз охрабривање осумњичених – са или без хапшења у случају *in flagranti*, или кроз слабљење воље потенцијалних учинилаца да не изврше кривично дело. Потреба за тзв. „одобреним” криминалом најчешће се јавља у *олакшавајућим операцијама*, када прикривени иследник мора да одржи свој лажни идентитет (Joh, 2009: 163-165).

1.2. Историјат прикривеног иследника

Прикривене истраге су савремена појава. Литература није богата бројним изворима који говоре о почецима примене прикривеног иследника у полицијском раду. Међутим постоје, извори који говоре о томе да ова метода није баш толико млада појава, већ да је постојала почетком 18. века. Наравно, она није постојала у овом облику у ком данас постоји, али је имала неке основне карактеристике које и данас поседује прикривени иследник.

Постоје одређене потврде да су неке веома сличне методе користили полицијски органи појединих држава још почетком XVIII века. При томе, треба имати у виду да су ти први облици прикривеног полицијског деловања, рани облици полицијске инфилтрације у криминалну средину, били другачији од данашњег института прикривеног иследника. Почци полицијске инфилтрације у криминалну средину везују се за француског детектива Еугена Франсоа Видока (1775-1857), који је у периоду од 1810. до 1827. водио

Одељење за кривичне истраге тајне полиције Париза, а пре тога је био криминалац и издржавао казну затвора (Делибашић, 2014: 81-82).

Колевком савременог прикривеног истраживања сматрају се Сједињене Америчке Државе које почињу да користе овај институт већ од краја прошлог века. Прикривени иследник почиње да се користи у кривичним истрагама у САД-у, 1972. године.

У Србије се формирање тајне полиције и тајних агената везује за формирање државне безбедности 1946.године тј. Реорганизацијом предходно оформљених служби и то Одељења за заштиту народа (ОЗНА), чији задатак је био да очува државу и њено руководство од страних и унутрашњих непријатеља. Служба се у великој мери трансформисала са распадом Југословаји почетком деведесетих година, а назив „ Служба држане безбедности“ остаје до 2002.године када се мења у „Безбедносно информативна агенција“.

II. ПРАВНА РЕГУЛАТИВА ИНСТИТУТА ПРИКРИВЕНИ ИСЛЕДНИК

Појам и процесно правна природа прикривенг иследника проистиче из његовог положаја у предкривичном и кривичном поступку што му даје обележје једног *sui generis* процесног субјекта. (Шкулић, 2011:1247) Зато је његово деловање скопчано са поделом процесних активности, на оно које се врши у преткривичном поступку и оно које се догађа у самом кривичном поступку.

Може се рећи да је његова примарна улога везана за предкривични поступак, односно прибављање на специфичан начин одређених информација које ће моћи да се користе за откривање, разјашњавање и спречавање одређених категорија начелно тешко доказивих кривичних дела, пре свега организованог криминалитета. (Шкулић, 2003:291)

Прикривени иследник у преткривичном поступку представља једну врсту агента који на притајен начин прикупља податке о одређеној криминалној групи тако што се убацује у криминалну групу или на други прикривен начин повезује се њеним члановима. У преткривичном поступку његова улога је усмерена на прикупљење доказа у вези са делатношћу организованог криминала. Његова активност је по природи тајна и орјентисана је на откривање кривичних дела и прикупљање података на основу којих се та откривена дела могу разјаснити и доказати, или се активностима прикривеног иследника могу спречити кривична дела која би била извршена од стране припадника криминалне организације. Наиме, због природе оваквих кривичних дела класичне доказне радње нису довољно ефикасне, с друге стране присутан је доказни “дефицит” потенцијалних сведока у циљу давања процесно употребљивог исказа (страх, жртве ових дела), тако да је изражена потреба за службеним актерима преткривичног и кривичног односно лицима која ће изнутра прикупљати доказне информације, и која ће се моћи по потреби саслушати као сведоци на основу сазнања до којих су дошли у непосредном контакту са припадницима организованог криминала.

Испитивање прикривеног иследника као сведока је могуће али није обавезно, за разлику од сведока сарадника код кога је својство сведока Конститутивни елемент његовог процесног положаја Дакле овде се ради о лицу које је било лажни члан

криминалне организације за разлику од сведока сарадника који је стварни члан ове организације. Прикривени иследник је деловао на основу закона тако што су претходно испуњени формални и материјални услови које предвиђа Законик о кривичном поступку, те је у његовом деловању искључена противправност.

Поред тога прикривени иследник који делује унутар криминалне групе, за разлику од других сведока, унапред зна и свестан је да ће своја сазнања у каснијем периоду изности у виду исказа у својству сведока о околностима које је опазио и чињеницама које је сазнао током свог ангажмана. Ту је присутна и квалитативна разлика између исказа које дају други сведоци који нису очекивали да ће у будућем времену давати исказ о одређеним догађајима и прикривеног иследника који је унапред знао да ће о тим догађајима вероватно сведочити.

За ангажовање прикривеног иследника потребно је да буду испуњена два услова и то, материјални и формални услов.

Материјални услов за ангажовање прикривеног иследника састоји се од два кумулативна услова: први се односи на врсту кривичног дела а то значи да је неопходно да постоје основи сумње да је учињено кривично дело организованог криминала или ратног злочина, а други услов се односи на доказне тешкоће из којих проистиче да су ове посебне доказне радње потребне јер се на други начин не могу прикупити докази за кривично гоњење.

Према Законику о кривичном поступку ова посебна доказна радња се може одредити и ако постоје основи сумње да се припрема кривично дело организованог криминала које се на други начин не би могло открити, спречити и доказати или би то изазвало велике тешкоће односно велику опасност.

Формални услов за ангажовање прикривеног иследника је испуњен ако је дата писмена и образложена наредба судије (према ранијим. прописима истражног судије, сада судије за предкривични поступак) којом се одређује таква мера тј. посебна доказна радња. Наредба судије садржи податке олицу или групи према којој се примењује, опис кривичних дела, начин, обим, место и трајање ове мере.

Дакле, према законској процедури, ову посебну доказну радњу -ангажовање прикривеног иследника, наредбом одређује судија. Лице којем ће бити додељена улога

прикривеног иследника у конкретном случају (персонална конкретизација), одређују други субјекти а то су особе које руководе одређеним безбедносним службама. Дакле прикривеног иследника под псеудонимом или шифром одређује министар надлежан за унутрашње послове или директори Безбедносно-информативне агенције и Војнобезбедносне агенције.

Законик о кривичном поступку начелно одређује које лице може бити у тој улози а која лица се изузимају за такве радње. Прописано је да се изузима лице против кога се води кривични поступак, затим лице које је правоснажно осуђено за кривично дело које се гони по службеној дужности, као и лице за које основи сумње указују да је припадник организоване криминалне групе. По правилу и у нашој пракси прикривени иследник је овлашћено службено лице и то: органа унутрашњих послова, Безбедносно-информативне агенције и Војно-безбедносне агенције а уколико посебне околности случаја другачије захтевају у тој улози се може наћи и друго Посебно обучено лице па чак и страни држављанин, под условом реципроцитета.

Ангажман прикривеног иследника везан је за време које је потребно да се прикупе докази (фактички рок), који мора бити у оквиру максималног рока од најдуже годину дана (формални рок). Ипак, судија може, на образложени предлог јавног тужиоца, да продужи трајање мере за најдуже још шест месеци.

Надлежни органи могу, у току спровођења ове посебне мере а ради заштите прикривеног иследника односно прикривања правога идентитета лица које је у улози прикривеног иследника, да изврше измене податке у базама података као и да издају личне исправе са измењеним подацима ради заштите идентитета иследника за време спровођења ове мере.

У погледу криминалистике постављају се веома захтевни задаци које треба решити а пре свега питања у вези са избором, ангажовањем и тоступањем тј. деловањем прикривеног иследника и то:

- одабир прикривеног иследника, што укључује избор одговарајућег лица са одређеним физички својствима, те његова стучност, образовање, знање, интелигенција, сналажење, психичка стабилност, адаптивност, и друге битне

особине, својства и вештине које треба да поседује лице ради деловања у одређеној криминалној средини;

- припремање прикривеног иследника за улогу која му је додељена, обука и снабдевање овог лица документацијом о идентитету и другим неопходним документима, опремом и техником;
- подучавање поводом начина одржавања везе, давање савета анализа ситуације и прогноза могућих дешавања у којима се може наћи прикривени иследник као и увежбавање начина поступања за случај такве потребе;
- начин излажења из криминалне средине и мере за враћање у стварни живот;
- мере којима се штити инфилтрирано лице у криминалном окружењу.

Током боравка у криминалној средини прикривени иследник је изложен разноврсним ситуацијама које су могуће услед:

- неодговарајућих активности и нетолерантног понашања иследника у криминалном окружењу;
- разоткривањем прикривеног иследника од стране припадника криминалне организације у којој је спроводио свој задатак;
- ситуација када се намеће изазивање противзаконитог деловања чланова криминалне организације, супротно важећим прописима;
- саопштавања информацијама о ангажованом прикривеним иследнику криминалној организацији у којој прикривени иследник делује, и то од кртице у редовима органа унутрашњих послова или других органа; могућност сукоба криминалне организације у којој иследник делује са полицијом чији припадници не знају за прикривеног иследника у редовима криминалаца;
- корумпирање прикривеног иследника.

Током свог ангажмана прикривени иследник подноси периодичне извештаје свом непосредном старешини а изузетно их неће подносити ако то угрожава његову или безбедност неких других лица. Прописана је обавеза за старешину прикривеног иследника, да је по завршетку ове посебне мере, дужан да поднесе извештај истражном судији и јавном тужиоцу односно према важећем Законнику извештај доставља јавном

тужиоцу. Извештај треба да садржи: време почетка и завршетка мере; псеудоним односно шифру прикривеног иследника; број и идентитет лица која су обухваћена овом мером; објашњење поступака који су примењени и техничка средства која су коришћена као и резултате ове посебне доказне радње. Уз извештај, јавном тужиоцу доставља се криминалистички прилог са доказним материјалом у виду фотографија, звучних и видео Снимака, прикупљене документације и свих других доказа који су прибављени за време трајања ове мере. Дакле, прикривени иследник може доћи у посед бројних материјалних доказа, који се уз коначан извештај достављају јавном тужиоцу.

С обзиром на доказни значај, постоје две врсте података које прикупља прикривени иследник:

- податак који ће непосредно бити доказ у кривичном поступку, ако се поступак покрене.
- податак који није непосредни доказ, него је сазнање прикривеног иследника током његовог ангажмана у криминалној организацији, а који да има доказни значај или вредност када прикривени иследник исти изнесе као исказ у својству сведока у кривичном поступку. (Шкулић, 2003:292)

2.1.Институт прикривени иследник у међународном кривичном праву

Ангажовање прикривеног иследника засновано је на очигледним, реалним потребама и на позитивним искуствима полицијских и правосудних органа Немачке, Италије, Холандије и других земаља.

Природа најтежих кривичних дела је таква да у њима не постоји класичан модел жртве, која сама пријављује кривично дело и свесно помаже доказивању кривичног дела. У случају ове врсте кривичних дела, жртве су склоне потпуном затварању што због страха, што због тога што су и саме учествовале у вршењу кривичних дела. Због тога се у овим случајевима ради о тзв. нужном саучесништву, при чему некада код таквог односа има релације извршилац-жртва. Ова врста кривичних дела као и други видови криминала захтевају проактивну полицијску делатност. Најделикатније операције које се врше у свим земљама, су оне које се односе на инфилтрацију у криминални миље, при чему

ангажовање прикривеног иследника представља један од најстаријих, најефикаснијих и најприсутнијих метода.

Борба против транснационалног криминалитета не може бити потпуна уколико државе раде само на међусобној размени информација и Координацији акција, већ је потребно прихватити и институте попут института прикривеног иследника и других који могу олакшати овај процес.

Због тога није чудно што институт прикривеног иследника не постоји само у нашој земљи већ и у другим земљама. У њима се на различите начине оправдава/неоправдава постојање овог института. Свака земља развија овај институт на основу безбедносних процена, а ускладу са својим законодавством.

У немачкој литератури се често говори да је положај прикривеног иследника (нем. Вердецктер Ермиттлер) у неким ситуацијама на самој ивици легалитета. До тога долази у случајевима када он не спречава вршење кривичног дела од стране групе у коју је убачен како не би открио свој идентитет.

Са етичког становишта је јако тешко оправдати ову тезу, међутим са правног становишта, прикривени иследник делује како би открио криминалну организацију и дела која је извршила тако да откривање једног кривичног дела не би могло да помогне откривању криминалне мреже, а дефинитивно би угрозило читаву операцију и живот лица које је носилац улоге прикривеног иследника. У правном смислу, оваква ситуација се оправдава институтом крајње нужде.

Није дефинисана ни могућа ситуација у којој би иследник био приморан да учини кривично дело, јер би у супротном морао да открије свој идентитет. Због тога се ово питање решава као и претходно.

Ова ситуација је етички објашњива када кривично дело, прикривени Иследник, не врши као припадник полиције већ као припадник криминалне организације. Он у тој ситуацији функционише са измењеним идентитетом, учествује управном саобраћају, судском поступку, потписује уговоре и врши друге послове као легални и легитимни члан друштва, с тога он има право да се са својим новим идентитетом брани и користи институт крајње нужде.

Могућност ангажовања прикривених иследника је у немачко кривично-процесно право уведена 1989. године. У њиховом Законику о кривичном поступку наводи да се прикривени иследник, у њиховом језику прикривени истражитељ, може ангажовати уколико постоје индиције које указују на постојање неког од следећих кривичних дела: (Шкулић, 2005:376)

- у области нелегалног промета опојних средстава или оружја, односно у области фалсификовања новца или хартија од вредности;
- у области заштите државе;
- дело из заната или навике или ако је дело извршено од стране члана банде или на неки други организовани начин.

Ангажовање прикривеног истражитеља је могуће само уколико се на други начин не може разјаснити ствар или уколико постоје индиције које указују да постоји опасност од понављања кривичног дела. Прикривени иследник је дефинисан на исти начин као и у нашем процесном законодавству.

Прикривени иследник има своју легенду, у коју спадају лични подаци, породица и друге околности, он има своје исправе, може да добија нове, учествује у правним пословима итд.

Ангажовање прикривеног истражитеља одобрава државно тужилаштво, с тим да постоји изузетак када је могуће ангажовати прикривеног иследника без одобрења државног тужилаштва.

Уз писмено одобрење се одређује и рок трајања мере ангажовања прикривеног истражитеља, са могућношћу продужавања све док постоје претпоставке за њену примену. Он поседује и друга овлашћења која може да искористи уз одобрење државног тужиоца. у суштини појам, улога и надлежности прикривеног иследника у Немачкој су слични нашем поимању овог механизма.

2.2. Теоретска решења у вези са одговорношћу прикривеног иследника за учињено кривично дело при извршавању задатака

По природи своје делатности прикривени иследник као члан криминалне групе, уласком у криминалну организацију, излаже себе опасности да непосредно изврши кривично дело, или да у својству саучесника учествује у извршењу кривичног дела. Постоје различита тумачења у вези са степеном одговорности прикривеног иследника. Његово ангажовање и инфилтрирање у криминалну групу подразумева вршење кривичних дела, јер на тај начин верификује оданост вођи и члановима криминалне групе, или ће у противном бити откривен и доведена у опасност његова безбедност и сам исход предузете доказне радње (Бајачић, 2011: 559).

Теоретска решења одговорности прикривеног иследника су веома различита. По једном екстремном схватању прикривени иследник *не би требало да одговара за учињена кривична дела*. Наиме, природа његовог задатка је таква да неминовно долази у ситуацију да ради успешности операције мора вршити кривична дела. Ако не изврши та дела нема могућност да се инфилтрира у групу, а тада институт прикривеног иследника нема никаквог смисла. Ако успе са инфилтрирањем, вршење кривичних дела је доказ лојалности групи, која отвара могућност идентификовања виших нивоа управљања. А ако одбије да их врши излаже се разоткривању са тешким последицама по свој телесни интегритет или задатак.

Нешто *мање екстремно решење* је да надлежни *орган одобрава* прикривеном иследнику учествовање у чињењу кривичног дела или прекршаја. Тада прикривени иследник за та дела није одговоран⁴. Овакво решење има и добре и лоше стране. Добра страна је да прикривеном иследнику омогућава слободу деловања и успешно окончање операције. Ако прикривени иследници и врше кривична дела, то чине са циљем *сузбијања врло опасних видова криминала* који могу угрозити веома значајна друштвена добра. Могло би се сматрати да се ради о некој врсти нужне одбране од стране државе. То је тешко спојиво са идејом правне државе, али је још теже спојиво да криминалне групе владају улицама и угрожавају друштво. Грађани имају право на мир, спокојство и

⁴ Овакво решење се примењује у Сједињеним Америчким Државама

слободан развој своје личности, а држава је дужна да им то обезбеди. Питање је коју цену је друштво вољно да плати за то, и каква средства и методе и до којих граница је спремно толерисати.

Закључује се да је неопходно компромисно решење.

Друго *екстремно* решење је да је прикривеном иследнику *апсолутно забрањено* вршење кривичних дела, или другим речима за извршена кривична дела је кривично одговоран⁵.

Према четвртом, *компромисном решењу*, прикривени иследник не би одговарао под извесним условима за кривична дела у току свог рада. Кривични законик садржи опште институте који би се евентуално могли применити и на прикривеног иследника када учини кривично дело као и на свако друго лице (Фејеш, 2006: 411-413).

2.3. Прикривени иследник као учинилац кривичног дела у англосаксонском и континенталном право

Уколико одбије извршење кривичног дела, постоји опасност да прикривени иследник буде откривен и да му тиме буде угрожен физички интегритет, а вршећи кривична дела себе доводи у ситуацију да за њих буде кривично одговоран. Због тога једно од најосетљивијих питања везаних за ангажовање прикривеног иследника јесте граница његовог деловања, у контексту његовог могућег уласка у „кажњиву зону”. Ту долази до кључне разлике између англосаксонског и континенталног правног система.

За разлику од англосаксонског правног система, европско законодавство не дозвољава да прикривени иследник у току свог деловања улази у „кажњиву зону”, односно забрањује његово поступање које би у себи имало елементе кривичног дела. Граница до које прикривени иследник може да обавља делатност у организованој криминалној групи, тачно је утврђена и заснива се на његовој пасивности и неактивном учешћу у деловању организације. Свако евентуално искључење кривичне одговорности

⁵ Такав став заузима и ЗКП Републике Србије

мора бити експлицитно наведено у закону, или се то мора подвести под неки од општих основа за искључење постојања кривичног дела или кривичне одговорности. Такође, европска законодавства изричито забрањују и било какве радње прикривеног иследника, у којима би он деловао као „агент провокатор”, чиме би, у ствари, подстрекавао на извршење кривичног дела. У том случају, искључена је могућност да особа која је подстрекавана на извршење кривичног дела буде одговорна за кривично дело на чије је извршење подстрекавана (Нинчић, 2013: 490-492).

2.4. Прикривени иследник (*undercover agent*) као учинилац кривичног дела у Сједињеним Америчким Државама

Прикривени иследник (*undercover agent*) у САД не сме да учествује у било којој активности која би могла да представља кршење савезних, државних или локалних закона, осим у случајевима када је то предвиђено Смерницама савезног тужиоца. Такве активности се називају *другачије илегалне (незаконите) активности*. Прикривеним иследницима се не одобрава учешће у другачијим незаконитим активностима, осим ако је то учешће оправдано да би се: прикупиле информације или докази који су потребни за успех операције, а који се не могу прибавити без учешћа у незаконитим активностима; установила или одржала веродостојност лажног идентитета; спречила смрт или тешка телесна повреда. ФБИ због тога, предузима тзв. *разумне* кораке за смањење учешћа прикривених иследника у другачијим незаконитим активностима, поготово у олакшавајућим операцијама.

Поред тога, када су у питању активности у „кажњивој зони”, прикривеним иследницима се постављају и одређене забране (иако дате доста широко). Забрана се огледа у томе да прикривени иследник не сме:

- да учествује у било ком делу са елементом насиља, осим у случају нужне одбране;
- да иницира или подстиче планирање и извршење кривичног дела, осим ако је илегална природа активности разумно јасна и потенцијалном извршиоцу, ако је подстицање оправдано са становишта карактера илегалне трансакције у коју је појединац

позван да се укључи, или је разумно очекивати да ће подстицање открити илегалну активност;

– учествовати у понашању и активностима које представљају противзаконите истражне методе (незаконито прислушкивање, илегално отварање поште, незаконита претрага и слично).

Прикривене операције у САД имају два нивоа одобравања. Њих могу одобрити специјални руководећи иследник и Дирекција ФБИ. Специјални руководећи иследник надлежан је за одобравање прикривених операција које не садрже тзв. осетљиве околности, за које је надлежна Дирекција ФБИ. Испитивање предлога за предузимање прикривених операција када постоје овакве околности, врши посебно тело – Комитет за испитивање прикривених операција (*Undercover Review Committee*).

Специјални руководећи иследник одобрава учешће у илегалним активностима, без додатне ауторизације, за активности као што су куповина робе или украдених добара, плаћање мита које не укључује осетљиве околности и слично.

Учешће у другачијим илегалним активностима, које представљају кривично дело или његов еквивалент по савезном, државном или локалном закону, захтева додатну ауторизацију помоћника директора, после прегледа Комитета за испитивање прикривених операција. Додатну ауторизацију, само сада од стране заменика директора, такође након прегледа Комитета за испитивање прикривених операција, захтева и активност која подразумева значајан ризик од насиља или физичке повреде.

Уколико прикривени иследник верује да постоји потреба да учествује у незаконитој активности која, иначе, није била предвиђена ни очекивана, одмах се консултује са специјалним руководећим иследником, који тражи хитно привремено одобрење за такву активност од одређеног помоћника директора и преглед од стране Комитета. Ако су консултације немогуће, а закључи да му прети непосредна опасност по живот, физичку безбедност или имовину, он учествује у илегалним активностима, али тако да лично не врши, односно да чини све да спречи било коју радњу насиља. Прикривени иследник о таквој активности, што је пре могуће, обавештава специјалног руководећег иследника, који подноси писмени извештај ФБИ-ју, који одмах обавештава

Комитет. Одлука да прикривени иследник на неки други начин учествује у незаконитој активности доноси се ретроактивно (Нинчић, 2013: 491-492).

2.5. Институт прикривени иследник у Законику о кривичном поступку Републике Србије

Посебне доказне радње су карактеристичне за преткривични поступак (док је он у Републици Србији деценијама постојао као посебна „претходна” процесна фаза), односно предистражни поступак у складу са Закоником о кривичном поступку из 2011. године. Од чл. 161 предвиђене су посебне доказне радње, док је чланом 183 посебно уређено ангажовање прикривеног иследника а све у циљу доказивања кривичних дела организованог криминала и тероризма. У оним кривичнопроцесним системима који имају две истражне фазе, посебне истражне технике се по правилу спроводе у првој истражној фази, као што је то случај са посебним доказним радњама у нашем кривичном поступку, које се примарно предузимају током предистражног поступка (сходно одредбама новог Законика о кривичном поступку). Поред тога, неке специфичне/специјалне доказне радње, односно одређена модификована доказна средства, се искључиво користе у формално покренутом кривичном поступку, као што је то у нашем законодавству случај са испитивањем некадашњег сведока сарадника (према ЗКП-у из 2001. године), односно сада – окривљеног сарадника (ЗКП из 2011. године) (Шкулић, 2016: 10).

Ratio legis примене института прикривеног иследника је прикупљање доказа о кривици припадника организоване криминалне групе, инфилтрацијом у криминалну средину (Илић, 2011: 551). Да би била донета наредба о ангажовању прикривеног иследника потребно је да буде испуњен општи законски услов, а то је да постоје основи сумње да је лице учинило кривично дело организованог криминала, а на други начин се не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано. Као што се види, могућност ангажовања прикривеног иследника постоји само ако су у питању кривична дела организованог криминала, а не и остала кривична дела таксативно набројана у Законику као што је случај са осталим посебним доказним радњама. Такође, прикривени иследник се може ангажовати само под испуњењем још

једног додатног услова, а то је да се коришћењем других посебних доказних радњи не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано. Изузетно, наредба о ангажовању прикривеног иследника се може одредити и према лицу за које постоје основи сумње да припрема неко од кривичних дела организованог криминала, а околности случаја указују да се на други начин кривично дело не би могло открити, спречити или доказати или би то изазвало несразмерне тешкоће или велику опасност. И овде, мора бити испуњен додатни услов, а то је да се коришћењем других посебних доказних радњи не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано.

Наредбу о ангажовању прикривеног иследника доноси суд, односно судија за претходни поступак на образложени предлог јавног тужиоца. Испуњеност услова за ангажовање прикривеног иследника, према схватању Врховног касационог суда, оцењује се према чињеницама које су на располагању судији за претходни поступак у тренутку када доноси наредбу за примену ове мере, а не према закључку првостепеног суда о томе да ли се радило о кривичном делу организованог криминала или не (Поглед из правосуђа, 20). Оваква судска наредба има своје обавезне и факултативне елементе. Наредба обавезно мора да садржи следеће елементе: податке о лицима и групи према којима се примењује, опис могућих кривичних дела, начин, обим, место и трајање посебне доказне радње. С друге стране, факултативни елемент подразумева да у наредби може бити одређено да прикривени иследник може употребити техничка средства за фотографисање или тонско, оптичко или електронско снимање.

Ангажовање прикривеног иследника може трајати онолико колико је потребно да се прикупе докази, а најдуже годину дана. Међутим, на образложен предлог јавног тужиоца судија за претходни поступак може продужити трајање ове посебне доказне радње за још шест месеци, што значи да ангажовање прикривеног иследника може максимално трајати годину и по дана.

Прикривеног иследника под псеудонимом или шифром одређује министар надлежан за унутрашње послове, директор БИА или директор ВБА, односно лице које они овласте. У практичном поступању ће прикривеног иследника најчешће одређивати лице које министар или директор службе безбедности овласте, а то је углавном непосредни

старшина прикривеног иследника. Даље, прикривени иследник је, по правилу, овлашћено службено лице органа унутрашњих послова, БИА или ВБА, а ако то захтевају посебне околности случаја и друго лице, које може бити и страни држављанин. Ради заштите идентитета прикривеног иследника, надлежни органи могу изменити податке у базама података и издати личне исправе са измењеним подацима који представљају тајне податке.

Прикривени иследник у току ангажовања подноси периодичне извештаје свом непосредном старешини. По закључењу ангажовања прикривеног иследника судији за претходни поступак се доставља целокупна документација о предузетој радњи, као и извештај који садржи: време почетка и завршетка ангажовања прикривеног иследника; шифру или псеудоним прикривеног иследника; опис примењених поступака и техничких средстава; податке о лицима обухваћеним посебном доказном радњом и опис постигнутих резултата. Судија за претходни поступак ће материјал и извештај доставити јавном тужиоцу.

Важно је указати и на одређену специфичност која карактерише ову посебну доказну радњу, а то је да се прикривени иследник, под шифром или псеудонимом, може изузетно испитати у кривичном поступку као сведок које ће се обавити тако да се странкама и браниоцу не открије истоветност прикривеног иследника. Тада се прикривени иследник позива преко старешине који непосредно пре испитивања својом изјавом пред судом потврђује истоветност прикривеног иследника с тим да подаци о истоветности прикривеног иследника који се испитује као сведок представљају тајне податке. На крају, изузетно је значајна одредба која прописује да се судска одлука не може заснивати искључиво или у одлучујућој мери на исказу прикривеног иследника. Фактички, на овај начин је у наше кривично процесно законодавство уведен *sui generis* институт анонимног сведока (Илић, 2011: 566).

2.6. Прикривени иследник као учинилац кривичног дела у Републици Србији

О одговорности прикривеног иследника за кривично дело у Законнику о кривичном поступку постоји само једна одредба, по којој је забрањено и кажњиво да прикривени иследник подстрекава на извршење кривичног дела. Подстрекавање би постојало ако би прикривени иследник вербалном или неком другом радњом код припадника криминалне групе створио или учврстио одлуку да изврше кривично дело (Поглед из правосуђа, 2015: 17).

Из ове формулације би се могао извући закључак да је само подстрекавање забрањено, а извршење кривичног дела није, јер то ЗКП изричито не забрањује, и то због тога што извршење кривичних дела одговара основном смислу овог института. Међутим такво размишљање је супротно законима логике. Подстрекавање на дело је мање зло од самог извршења (оно може бити и неуспешно), па ако је забрањено подстрекавање, тим пре је забрањено извршење кривичних дела.

У Законнику о кривичном поступку у вези са прикривеним иследником нема одредбе која би по садржини одговарала одредби о искључењу постојања кривичног дела у радњи овлашћеног лица као симулованог учесника у закључењу посла. Учествовање прикривеног иследника у извршењу кривичних дела која чине припадници криминалне групе у коју је убачен се подразумева, јер он то не може избегавати, а да остане неоткривен. У зависности од врсте кривичних дела која чине припадници криминалне организације, могу настати сложени правни проблеми због разних „ексцеса” током одвијања криминалног догађаја. На пример, може се догодити да при извршењу разбојништва прикривени иследник неком лицу нанесе тешку телесну повреду или га лиши живота. Питање одговорности прикривеног иследника решавало би се применом општих института материјалног кривичног права. Ако прикривени иследник телесним повређивањем или лишењем живота није отклањао истовремену нескривљену опасност за свој телесни интегритет, односно живот, његово понашање би било санкционисано одредбама Кривичног законика. Другачија је ситуација ако је прикривени иследник таквом радњом, као неопходном, отклонио истовремену нескривљену опасност за

властити телесни интегритет, односно живот (нпр. неко од жртава дела уперио је у њега оружје, показујући намеру да га убије). У овом случају не би могла постојати нужна одбрана, јер радња прикривеног иследника не би представљала одбијање противправног напада („нападач” на њега је радио у нужној одбрани у односу на напад криминалне групе, дакле непротивправно). Могла би, међутим, постојати крајња нужда у отклањању истовремене нескривљене опасности ако учињено зло није веће од зла које је претило. (Поглед из правосуђа, 2015: 16-19).

У одређеним ситуацијама прикривени иследник не спречава чињење кривичног дела од стране припадника групе у коју је убачен, односно кривично дело за које је сазнао током своје прикривене активности, да тако не би открио своје деловање, односно свој идентитет. Оваква ситуација се тешко може правдати са етичког становишта, па ни у оквиру уобичајених правних резона, мада поступање по принципу целисходности није непознато у праву уопште, па ни у кривичном праву, где је у том погледу најкарактеристичнији институт крајње нужде, који би у неким ситуацијама могао да се примени и на случајеве који се одликују тиме да прикривени иследник не спречава кривично дело да тиме не би открио свој идентитет, и да би тиме, у крајњој линији, омогућио доказивање других тешких (тежих) кривичних дела или спречио њихово извршење. Слично томе, није дефинисана ни могућа ситуација да прикривени иследник буде приморан да учини кривично дело, јер би у супротном открио свој идентитет.

Питање одговорности прикривеног иследника је веома компликовано и у погледу помагања при извршењу кривичног дела, а у светлу улоге коју има прикривени иследник и изузетно осетљиво. Како је законодавац границу недозвољеног поступања прикривеног иследника повезао с подстрекавањем на извршење кривичног дела, могло би се сматрати да је помагање у извршењу кривичног дела начелно дозвољено, односно да је искључена противправност таквог поступања.

Спорно је и да ли би лице које је подстрекнуто од стране прикривеног иследника одговарало за кривично дело које изврши. Имајући у виду да незаконито поступање прикривеног иследника не би могло да се подведе под било који основ искључења кривичног дела, односно кривичне одговорности извршиоца, аргументовано би се

заступао став да је извршилац кривичног дела, који је подстрекнут од стране прикривеног иследника, кривично одговоран (Делибашић, 2014: 87-90).

Ако прикривени иследник изазове опасност из нехата, или прекорачи границе крајње нужде, сходно општим правилима, он се тада сматра учиниоцем кривичног дела, али се може казнити блаже, а ако је до прекорачења дошло по посебно олакшавајућим околностима, он може бити и ослобођен казне.

Поставља се и питање да ли је прикривени иследник био дужан да се изложи опасности, јер нема крајње нужде, ако је учинилац био дужан да се излаже опасности. Ово се на први поглед чини неспорним, имајући у виду да је прикривени иследник најчешће полицајац и има дужност излагања опасности. Међутим, ни дужност излагања опасности није апсолутна, па тако она не постоји ако је у односу на лице које је дужно да се излаже опасности било сасвим извесно да ће доћи до његове смрти. Поред тога, прикривени иследник своју дужност излагања опасности испуњава тиме што прикривено делује у оквиру групе, па нема и додатну дужност мимо онога што је његов примарни задатак, уколико би испуњењем такве дужности била откривена његова права улога, или ако би се тиме лично изложио додатној опасности по живот и тело. Та додатна опасност суштински превазилази професионалну дужност прикривеног иследника. Прикривени иследник мора да буде свестан да не постоји никакав посебан законски основ који би му омогућио да током свог прикривеног деловања некажњено врши кривична дела. Такође, треба да поседује и свест да, ако у неким посебним ситуацијама буде приморан да изврши кривично дело, што би, пре свега, важило уколико би му у супротном био угрожен живот, или уколико је његов задатак од велике важности за спасавање живота или здравља људи, он неће бити рутински гоњен, већ ће се имати у виду све околности у којима је дело извршио, те ће се применити правила која се односе на крајњу нужду, уколико су за то испуњени потребни законски услови (Нинчић, 2013: 493).

Прикривени иследник врши кривично дело из другачијих мотива од чланова криминалне групе. Његов мотив је управо да се разоткрије група и спречи будуће деловање тј. вршење кривичних дела. Његова воља није усмерена ка нарушавању правног поретка, већ супротно, да се поредак сачува од нарушавања. Питање је да ли би то могао бити елемент за непостојање кривице. Одговор је ипак негативан, јер мотив, намера, циљ

и други слични субјективни елементи по правилу не улазе у умишљај. Према томе без обзира на позитивне намере, прикривени иследник се само на основу тога не може ослободити одговорности, али ти субјективни елементи могу бити узети у обзир као олакшавајуће околности.

Нема сметњи да се на кривично дело прикривеног иследника примени институт дела малог значаја ако су испуњени услови за то. Такође и институти стварне и правне заблуде могу бити примењени ако су за то остварени законски услови.

Када су у питању границе поступања прикривеног иследника како не би ушао у „кажњиву зону”, сасвим је друга тема колико то утиче на ефективност његовог рада.

III. КРИМИНАЛИСТИЧКО-ОПЕРАТИВНИ АСПЕКТ АНГАЖОВАЊА ПРИКРИВЕНОГ ИСЛЕДНИКА

Метод избора особе која ће се ангажовати у улози прикривеног иследника мора се заснивати на поштовању одређених принципа, који нису коначни, крути, фиксни, већ су могуће њихове модификације у зависности од потреба конкретног случаја. То су:

– *принцип добровољности*, као основни принцип ангажовања лица у улози прикривеног иследника. Мотиви добровољности лица које претендује да буде прикривени иследник могу бити различити, па се при избору на то мора обратити посебна пажња;

– *обученост и оспособљеност*, која подразумева познавање основних правила оперативног рада, изражену дисциплину у раду, познавање законских прописа, познавање правила понашања криминалне средине, познавање организационе структуре, финансирања, међусобних односа чланова, и слично;

– *психофизичке особине*, које се огледају у физичкој спремности, психичкој уравнотежености, хладнокрвности;

– *неекспонираност*, која подразумева избегавање хвалисања, лица са „пороцима”, лица које се материјално задужује, и слично;

– *апсолутна сагласност избора*, између полиције, тужилаштва, и судије за претходни поступак.

Битни елементи значајни за избор особе која ће се ангажовати у улози прикривеног иследника јесу и пол, старост, брачно стање, образовање, интелигенција, расна, верска или етничка припадност, и слично (Нинчић, 2010: 406) Уколико се приликом избора лица за прикривеног иследника доследно поштују наведени принципи, повећава се вероватноћа да се он снађе у ситуацијама када би требало да учини кривично дело, тако да то ипак не уради. Ово се пре свега односи на његове интелектуалне способности, психичку стабилност, односно довитљивост у неизвесним тренуцима.

3.1. Црте личности прикривеног иследника

Један од најзначајнијих предуслова за успешно сузбијање криминала у савременим условима, инфилтрацијом у криминалну организацију, јесте одговарајући избор лица које се ангажује у улози прикривеног иследника. Особе које се појављују у тој улози морају располагати посебним знањима и способностима.

Да би се ангажовао прикривени иследник, потребно је испунити одређене формалне и материјалне услове. Формални услов за ангажовање, представља одобрење о ангажовању од стране судије за претходни поступак на предлог јавног тужиоца. Он се односи на само ангажовање прикривеног иследника и одобрење о примени одређених метода, али не и на његову конкретизацију.

Персонална конкретизација прикривеног иследника зависи од органа унутрашњих послова. Они у складу са функционалном Полицијском надлежношћу одређују прикривеног иследника. Надлежност за одређивање прикривеног иследника може бити:

- 1) примарна-одређује га министар унутрашњих послова и
- 2) супсидијарна-одређује га неко друго лице, које је овластио министар унутрашњих послова, најчешће директор Безбедносно информативне агенције или директор Војнобезбедносне службе.

Стручни профил прикривеног иследника није у Законику о кривичном поступку детаљно разрађен. У складу са природом активности којом ће се бавити, то мора бити лице које је добро обучено за високоризичну врсту задатака који га очекују. Самим ти, да би у кривичном поступку постигао неопходан степен доказног кредибилитета, то мора бити лице које је из редова припадника унутрашњих послова или неке од безбедносних служби, али никако из криминалне средине.

Наше законодавство ограничава лица која могу преузети улогу прикривеног иследника на оне који нису из криминалне средине тј. то не може бити лице за које постоје основи сумње да је учествовало у вршењу кривичног дела у погледу чијег доказивања је ангажовано или неко друго слично или истоветно кривично дело. Лице које

потиче из криминалне средине никако не може бити прикривени иследник. Епитет „иследник“ се односи искључиво на лица која се баве полицијским пословима или пословима које су сличне, безбедносне, природе. То, међутим, није стриктно наведено у законским одредбама јер се сматра да се подразумева. Ипак, неопходно је то законски дефинисати како би се у пракси спречиле несугласице до којих потенцијално може доћи.

Закоником о кривичном поступку, прикривени иследник, се одређује у најопштијем смислу. Лица која могу бити прикривени иследници, се одређују према критеријуму врсте послодавца код кога су запослени, односно врсте субјеката који их запошљава и у чијем интересују делују. Прикривени иследник је, по правилу, овлашћено службено лице унутрашњих послова, Безбедносно-информативне агенције или Војнобезбедносне агенције, а ако то захтевају посебне околности случаја и друго лице, које може бити и страни држављанин.⁶

У овој формулацији не постоји ограничење на лица која се не могу ангажовати као прикривени иследници. У пракси су то најчешће полицајци, лица запослена у Министарству унутрашњих послова, или како је наведено у закону, лица запослена у другим државним органима. Лица осим ових услова, морају бити и одговарајућег стручног профила, морају имати одређене године радног искуства и поседовати неке друге квалитете које ће им помоћи да подобно делују као прикривени иследници. То могу бити пензионисани полицајци, припадници обавештајних и безбедосних структура итд.

Одабир је веома тежак и зависи од природе задатка коју треба да обави. Поред интелигенције и снажљивости које су условне особине, прикривени иследник мора поседовати и особине попут храбрости, иницијативе, самопоуздања, добре моћи расуђивања и добре моћи запажања. Он такође, мора познавати методе рада припадника криминалне средине и говорити језик који они користе. Сви ови атрибути му помажу да се лакше уклопи у криминалну средину.

Метод избора особе која ће се ангажовати у улози прикривеног иследника мора се заснивати на одређеним принципима, који се модификују у складу са потребама појединачних случајева.

⁶ Законик о кривичном поступку, ЈП Службени гласник, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013 и 45/2013, члан 185 став 2.

Принцип добровољности представља основни принцип ангажовања лица у овој улози, због саме природе његовог задатка. Свако лице које жели да преузме улогу за то има посебне мотиве, па је стога битно посветити тим мотивима посебну пажњу. Новац представља примарни мотив, али није искључена и могућност која се пружа прикривеном иследнику када је у питању корупција и вршење кривичних дела.

Лице које жели да буде прикривени иследник, мора да буде адекватно обучено и оспособљено за деловање у криминалној средини. То подразумева познавање основних правила оперативног рада, изражену дисциплину у раду, познавање законских прописа, познавање правила понашања криминале средине, њене организационе структуре, начина финансирања и међусобних односа међу члановима.

Психофизичке особине се огледају у физичкој спремности, психичкој уравнотежености и хладнокрвности која је потребна да би се заштитио прави идентитет прикривеног иследника.

Неке особине прикривеног иследника:

- уравнотеженост
- хладнокрвност
- сналажљивост
- самоконтрола
- стрпљење
- физичка спремност
- обученост

Када се ствара измишљени лик који треба да преузме прикривени иследник, исти треба креирати тако да што више личи на карактеристике које има лице које ће преузети ту улогу. То му омогућава лакше прилагођавање новом идентитету, и доприноси убедљивости у наступу.

Када се креира измишљени лик прикривеног иследника, он се у пракси мора оживети. У конструисању легенде се увек започиње са креирањем новог имена и презимена. Иако је поприлично јасан повод за креирање фиктивног презимена, о њему постоје два супротна схватања. Прво је да је боље да се мења презиме, а не име јер може

доћи до конфузије. А друго је да се и име и презиме мењају при чему сви учесници морају да буду у потпуности упознати са тим новим идентитетом и да га што боље прихвате.

Фиктивна документа обухватају: личну карту, возачку дозволу, медицински и стоматолошки картон, кредитне картице, војну књижицу, полису осигурања, радну књижицу, претплате на часописе итд. Сви ови документи омогућавају реалнији приказ његовог новог идентитета.

Осим документације, укључују се и разне личне преписке, одећа и накит, фотографије, породичне слике и други лични предмети у циљу потврђивања фингираног идентитета.

Обука лица које треба да буде ангажовано као прикривени иследник мора се припремати и изводити у духу усвојених принципа избора личности прикривеног иследника, и потреба конкретне операције у којој се планира његово ангажовање.

При томе треба водити рачуна о материјалним трошковима који су потребни за то, али опет, никако не треба у том погледу ограничавати обуку на штету ангажовања прикривеног иследника

3.2. Организационе предиспозиције, проблеми и потешкоће током рада и након завршетка ангажовања прикривеног иследника

Активност прикривеног иследника се у оперативном смислу одвија у пет фаза:

1. фаза припреме;
2. фаза инфилтрације;
3. фаза оперативног рада;
4. фаза извлачења и
5. фаза појављивања у улози сведока.

Припремне радње обухватају: (Матијевић, 2010:4)

1. детаљну анализу мете истраге;
2. дефинисање циља који треба остварити;

3. одабир прикривеног иследника;
4. осмишљавање легенде;
5. дефинисање начина убацивања;
6. анализу ризика и опасности;
7. дефинисање модалитета комуникације;
8. одређивање времена трајања операције.

Након што се изврши одабир лица које ће преузети улогу прикривеног иследника, прелази се на фазу припреме. Ова фаза подразумева оперативну и техничку припрему. На овај начин се обезбеђује организовано, планско, координисано и безбедно ангажовање прикривеног иследника.

Оперативна припрема обухвата све припремне радње које се односе на анализу и проверу свих расположивих сазнања о лицима која припадају организованој криминалној групи. Та сазнања се односе на њихову прошлост, раније активности, карактер и врсту дела због којег су осумњичени. Осим тога ова припрема обухвата и прикупљање нових сазнања и информација о њиховим тренутним активностима. Одабрани прикривени иследник заједно са својим старешином и службеницима који ће му бити подршка, морају да анализирају задатак и припреме се тако што ће дефинисати причу о пореклу прикривеног иследника и испланирати метод помоћу ког ће се упознати са осумњиченим.

Техничка припрема подразумева обезбеђивање и припрему техничких средстава, набавку докумената која ће бити у складу са легендом, оцену могућности употребе техничких средстава, њихову припрему и упознавање прикривеног иследника са могућностима употребе појединих техничких средстава.

Након завршетка припремних радњи, прелази се на израду плана ангажовања прикривеног иследника. Сви делови плана морају бити тачно временски одређени и ускладу са временским роком који је законски предвиђен. Израда плана зависи од конкретног задатка. Због тога не постоји нека универзална шема по којој се прави план, већ он зависи од специфичности ситуације. Планом се до детаља морају разрадити сви битни елементи ангажовања прикривеног иследника. Са планом и његовим начином спровођења мора бити упознат прикривени иследник. На основу анализе података и

информација о криминалној организацији врши се процена ризика убацивања прикривеног иследника у „Подземље“. Питање безбедности прикривеног иследника је једно од најважнијих питања на које се мора обратити пажња и представља основни предуслов за реализацију саме операције. Због тога, при планирању операције, на првом месту треба размотрити све аспекте поступања прикривеног иследника у конкретној ситуацији и потенцијалне изворе опасности који могу угрозити његов телесни интегритет.

Најосетљивија фаза ангажовања прикривеног иследника представља фаза убацивања у криминалну групу. За ову фазу је значајно да дуго траје при чему временски период који је потребан да се прикривени иследник адаптира највише зависи од његовог психичког склопа.

Инфилтрација може бити „плитка“ или „дубока“. Плитка инфилтрација се састоји у временски краћим, једнократним или вешекратним контактима агента са метом истраге, који обично подразумевају преговоре о условима реализације одређене криминалне радње у симулованим пословима. У том случају он није константно у улози прикривеног иследника, већ само у току свог радног времена.

Друга врста инфилтрације, назива се дубоком инфилтрацијом и састоји се у дуготрајној инфилтрацији у криминалну средину, која подразумева стални боравак прикривеног иследника у њој, при чему он поседује комплетно изграђену легенду.

Најуобичајени, а уједно и најпоузданији метод успостављања првог контакта прикривеног иследника са метом истраге је када се упознавање врши преко информатора. Најкритичнију тачку истраге представља тај први контакт који се ствара између припадника криминалне организације и прикривеног иследника. Уколико је први контакт и међусобно упознавање иследника и осумњиченог остварено лако и природно, то може довести до тога да се неутралишу све сумње које могу постојати на страни овог другог.

Уколико се користи метод случајног сусрета, тј. уколико изненада или након планске разраде дође до њега, он мора изгледати што природније јер таква врста сусрета увек може да изазве сумњу код осумњиченог.

Најважније је да прикривени иследник стекне поверење чланова криминалне организације, јер на тај начин може стећи непосредан приступ информацијама из

криминалног миљеа. Иако је потребно доста времена да се прикривени иследник прилагоди криминалној групи, то повећава ризик од откривања правог идентитета лица. Некада је потребно да се прикаже као искрен пријатељ и партнер осумњиченог, па ће због тога, уједно морати да учествује са њим у неким активностима које могу бити и активности извршења кривичних дела.

Преступници су свесни постојања института прикривеног иследника и полицијских информатора, тако да су увек изузетно опрезни у контактима са Новим, непровереним партнерима. Њихова сумња се може елиминисати или евентуално умањити састављањем добре фиктивне приче.

Да би се ослободио сумње осумњиченог и задобио његово поверење могу се користити следеће методе попут: организације хапшења иследника, претварање да не верује осумњиченом, користи мере опрезе у одређеним ситуацијама као и осумњичени, задржава тајну улогу и не претерује у глуми и сл.

Након успешно реализованог убацивања прикривеног иследника у организацију следи фаза оперативног рада. У овој фази прикривени иследник прикупља информације и податке о криминалним активностима организације и њеним припадницима. Од квалитета прикупљених информација зависи да ли ће оне у кривичном поступку добити доказни кредибилитет. Уколико прикупљене информације имају доказни кредибилитет, ангажовање прикривеног иследника се сматра потпуно оправданим и корисним. Осим тога, уколико цела операција резултира лишавањем слободе и доношењем пресуде, ангажовање прикривеног иследника је имало своју сврху.

Фаза извлачења започиње када је активност прикривеног иследника доведена до краја. Разлози за то могу бити када је прикупљено довољно доказа за покретање кривичног поступка па се самим тим цела операција и законски прекида. То може бити и када се деловањем прикривеног иследника није прикупило довољно доказа о криминалној активности организације, односно када се његово ангажовање показало као нецелисходно. Посебан и хитан поступак повлачења прикривеног иследника је неопходан када је његов идентитет откривен па постоји опасност по његов живот и физички интегритет.

У односу на доказни значај, постоје две врсте података које су значајне за кривични поступак и које самим тим, прикупља прикривени иследник. То су: (Шкулић, 2005:385)

1. они који ће сами по себи, непосредно моћи да представљају доказ у кривичном поступку, када се и ако поступак покрене и
2. подаци који не представљају сами по себи доказ, већ су део сазнања до којег је дошао прикривени иследник, али који ће моћи да добију доказни значај, уколико их у својству сведока, суду презентира сам прикривени иследник.

У прву врсту података спадају сви они подаци, предмети, средства до којих је дошао прикривени иследник при вршењу ове активности. То могу бити и средства извршења кривичног дела, предмети прибављени извршеним делима, фотографије, писма, фотокопирани писмене исправе итд. Осим ових података, у податке који могу имати директан доказни значај спадају и телефонски снимци и снимци других разговора до којих је дошао прикривени иследник, али која су прибављена у складу са овлашћењима.

Надзор и снимање телефонских и других разговора се може спроводити само уз одобрење судије за претходни поступак, односно испуњењем формалних и материјалних процесних услова. У Законнику о кривичном поступку се његово овлашћење односи на снимање разговора, тако да он технички не може користити за надзор над другим видовима комуникације који укључују и њихово снимање.

Разговори који се снимају су класични разговори тј. разговори који се остварују вербалном комуникацијом. Ова свакодневна комуникација укључује разговор у отвореном или затвореном простору, путем телефона или неког другог техничког средства.

Разговори се могу снимати, али се не могу прислушкивати, међутим снимање представља накнадно прислушкивање. Циљ снимања разговора јесте упознавање са природом разговора који се воде ради уочавања битних чињеница које утичу на ток поступка.

Другу врсту података представљају оне информације, до којих је прикривени иследник дошао вршењем својих активности у оквиру криминалне организације. Ови

подаци нису конкретизовани у одређеним исправама нити су на неки други начин документована.

Они представљају искуство прикривеног иследника, односно све оно што је он чуо и видео док је вршио своје активности. Познато је да човек много боље и верније описује околности када и сам у њима учествује. Због тога је ова врста података драгоцене, јер се могу разјаснити неке недоумице које могу произилазити из прве врсте података. Ови подаци могу добити доказни значај, само ако их прикривени иследник изнесе у форми исказа, тј. сведочењем. Он тиме постаје непосредни сведок који поседује директна сазнања из криминалне организације.

Посебне мере, које укључују пружање симулованих пословних услуга, склапања симулованих правних послова и активности прикривеног иследника, извршавају припадници органа унутрашњих послова на основу чега сачињавају дневне извештаје, које заједно са прикупљеном документацијом достављају истражном судији, односно јавном тужиоцу на њихов захтев.

За време спровођења ове доказне радње, надлежни органи могу предузети одређене мере формалног карактера, које служе бољој заштити идентитета прикривеног иследника. Те радње се односе на измене података у базама података и издавање нових личних исправа. Подаци који се односе на прави идентитет прикривеног иследника представљају Службену тајну.

На основу наредбе истражног судије прикривени иследник може употребити и техничка средства за фотографисање и звучно и аудио снимање.

Извештаји су периодични, најчешће дневни. Њих прикривени иследник предаје свом надлежном старешини, али уколико би то угрозило безбедност прикривеног иследника, због континуираног деловања, онда он није дужан да их поднесе. Извештаји омогућавају континуирани надзор над извршењем мере од стране органа који поступак воде.

Након извршења мере, старешина је дужан да достави јавном тужиоцу и истражном судији коначан извештај. Уз извештај доставља и доказне прилоге попут:

целокупне документације и осталих доказа које је скупио приликом извршења ове мере. Извештај садржи следеће обавезне елементе:

1. временске параметре: време почетка и време окончања мере;
2. податке о лицу које је спровело меру: шифру или псеудоним прикривеног иследника;
3. опис техничких средстава који су примењени;
4. број и идентитет лица над којима се спроводила мера;
5. оцену сврсисходности и резултата примењене мере.

Закоником се утврђује временски рок трајања посебних мера. Трајање ангажмана прикривеног иследника је одређено фактичким роком који мора бити у оквирима максималног формалног рока.

Ова посебна доказна радња траје онолико времена колико је потребно да се прикупе докази (фактички рок), а најдуже годину дана (максимални формални рок). Примарни максимални рок износи шест месеци. Судија може ову меру продужити највише два пута у трајању по три месеца али само на основу образложеног предлога јавног тужиоца, који то продужење и захтева. Укупан односно максимални рок примењивања ове мере је дванаест месеци.

За продужење мере је потребно да постоје конкретни, објективни разлози како продужење ове мере не би постало рутина. Одлука о одобравању продужавања мере мора бити заснована на два параметра. Први је да судија за претходни поступак, приликом одређивања и продужења мере одређује да ли је то уопште неопходно. Друго се односи на то да ли је могуће применити неку другу меру како би се постигао жељени резултат, а да се на тај начин више уважавају права грађана.

Коначну одлуку, судија за претходни поступак заснива на објективним и субјективним околностима које утичу на то да ли треба, или не применити ову меру. На основу те процене, он има право да уважи продужење мере, али са друге стране, уколико утврди да не постоје релевантни аргументи за то, да је и одбаци. Ова процена се заснива на слободном судијском уверењу.

Уколико оцени да се исти резултат може постићи на неки други начин који представља знатно мање ограничавање Уставом загарантованих права грађана, он не сме да одобри активирање ове мере, нити њено додатно продужење.

За наш Законик о кривичном поступку је карактеристично то да је у њему прописан вид обавезне процесне супституције. Обавезна процесна супституција подразумева примену неких класичних мера односно замену посебних мера неким другим блажим мерама. Али исто така, уколико судија за претходни поступак оцени да је примена ових посебних мера неопходна, он може одредити или продужити ову меру.

Онај ко подноси предлог за продужење трајања посебне мере тј. јавни тужилац, мора да тај предлог образложи и објасни зашто је немогуће у том случају применити ову меру, а не неку другу, лакшу меру.

Директну контролу и надзор над институтом прикривеног иследника, оперативно спроводи Полиција, Војнобезбедносна и Безбедносно-информативна агенција. Непостојање стандарда и процедуре за одобравање и примену ових посебних мера и поступака, отежава успостављање парламентарне контроле. Надлежни одбор Скупштине Србије је овлашћен да надзире рад полиције и тајних служби у случају примене посебних мера и поступака. Међутим, изван домена надлежног одбора су државни органи који су релативно скоро стекли право на употребу посебних овлашћења.

Иако судија за претходни поступак одлучује о примени посебних мера и врши надзор над њиховим спровођењем, заједно са тужиоцем, њихов рад и законитост одлука у пракси нико не контролише. Да би се спровела адекватна парламентарна контрола потребно је креирати механизме који ће бити довољно добри да би могли да испуне своју нову улогу. Они укључују не само већ постојеће механизме попут Омбудсмана, Повереника за информације од јавног значаја и заштиту тајних података, већ и неке нове, механизме, чија ће функција бити искључиво надзор над применом посебних мера..

IV. СУДСКА ПРАКСА КОНТИНЕНТАЛНОГ ПРАВА

4.1. Пракса Врховног касационог суда Републике Србије

Поводом навођења на извршење кривичног дела од стране прикривеног иследника постоје две одлуке. У једној одлуци, Врховни касациони суд сматра да је „без значаја за свршену радњу наведеног кривичног дела чињеница да ли је до извршења дела дошло тако што је окривљеном пришао... са циљем да „испровоцира” кривично дело када се има у виду да је окривљени „очигледно” куповао девизе, па како за то није имао овлашћење Народне банке Србије, односно поступао је супротно одредби члана 30 Закона о девизном пословању, то се у конкретној ситуацији у радњама окривљеног стичу сва законска обележја кривичног дела из члана 50 Закона о девизном пословању”. Врховни касациони суд у наставку одлуке даје разлоге због којих сматра да „провоцирање” окривљеног да изврши радњу кривичног дела не искључује постојање кривичног дела. За то да ли је одређено понашање кривично дело од „значаја” је једино опис догађаја „у оптужном акту”, као и то „да ли је окривљени својим радњама остварио сва законска обележја кривичног дела”, односно да ли постоји неки од основа прописаних Кривичним закоником који искључују противправност или кривицу⁷. Дакле, може се претпоставити да Врховни касациони суд у овој одлуци сматра допуштеном „провокацију” на извршење кривичног дела, јер се „провоцирање” схвата као активност којом се неко подстиче да изврши кривично дело, али, истовремено, таква активност не учвршћује, нити ствара одлуку код другог да изврши кривично дело. „Провоцирање” кривичног дела претходи подстрекавању, што не утиче на понашање окривљеног.

У другој одлуци Врховни касациони суд сматра да нема навођења на извршење кривичног дела када из доказа изведених током кривичног поступка несумњиво произлази да је окривљени набавио предмете извршења кривичног дела пре контакта са прикривеним иследником, чиме је манифестовао намеру да изврши кривично дело⁸ (Поглед из правосуђа, 2015: 17).

⁷ Врховни касациони суд, КЗЗ 66/11. од 13.10.2011. године.

⁸ Врховни касациони суд, КЗЗ ОК 13/2014. од 13.6.2014.године.

4.2. Пракса Европског суда за људска права

Осим намере окривљеног присутне пре додиром са прикривеним иследником, Европски суд за људска права - у предмету *Veselov and others v. Russia* (представке бр. 23200/10, 24009/07 и 556/10) – указује се на неке друге критеријуме за прихватљивост доказа који су настали као последица активности прикривеног иследника. Прво, није прихватљиво коришење доказа прибављених подстицањем на извршење кривичног дела, јер се „не може оправдати јавним интересом”. Друго, власти би морале да поседују „конкретне и објективне доказе, који указују на то да су већ били предузети почетни кораци ради извршења радњи које представљају кривично дело, а за које је подносилац представке потом и судски гоњен”. Треће, свака тајна операција мора бити усклађена са захтевом да се истрага одвија суштински пасивно. Четврто, у ситуацији када „власти тврде да су поступале на основу информације добијене од неког појединца, грађанина, Европски суд прави разлику између појединачне притужбе и информације која је добијена од полицијског сарадника или информатора. Уколико је реч о овом другом случају, постоји значајна опасност да такав информатор или сарадник покуша да прошири своју улогу на улогу агента провокатора, па је зато у сваком случају од пресудне важности да се утврди да ли је сарадња извора с полицијом већ била у припреми”. На крају, неходно је да домаћим правом буде утврђен јасан и предвидљив поступак за издавање овлашћења за предузимање прикривених операција за надзор над тим операцијама, као и да свако истицање одбране да је у конкретном случају била постављена „замка”⁹ судови испитају на начин који је „усаглашен са правом на правично суђење” (Поглед из правосуђа, 2015: 17-18).

Према једном ставу, „при свом деловању, прикривени иследник не сме залазити у „кажњиву зону”, тј. не сме предузимати активности које представљају подстрекавање на извршење кривичног дела. Ако су такве активности предузете, та околност искључује кривично гоњење подстрекаване особе за кривично дело извршено у вези с овим радњама. Решење је специфично за европске земље, а подржава га и Европски суд за људска права. Тако у предмету *Teixeira de Castro v. Portugal* (1998), суд решава питање допустивости

⁹ У страниј литератури користи се израз Entrapment, за ситуације у којима прикривени иследници подстичу лица о којима прикупљају доказе да учине кривично дело, како би касније била затечена при извршењу.

исказа двојице прикривених иследника за осуду особе оптужене за неовлашћену продају опојних дрога. У овом предмету суд је закључио да се двојица прикривених иследника нису ограничила само на пасивно истраживање криминалне делатности него су на њега утицала у циљу да изврши кривично дело, без чијег утицаја он то не би учинио. Следећи такав закључак, суд показује став о јачању заштите права и слобода човека и поред неспорних захтева да се код пораста организованог криминала примене одговарајуће мере. Зато се закључује да се право човека на правично суђење не сме жртвовати захтеву сврсисходности. Такође, суд констатује да јавни интерес не може оправдати коришћење доказа прибављених полицијским провокацијама.” Овакав став се не може прихватити, тим пре што се брани цитираном пресудом Европског суда за људска права, која уопште не говори о кривичној одговорности извршиоца кривичног дела. Наиме, у тој пресуди суд заузима исправан став да се у поступку против било којег лица не могу користити докази који су прикупљени илегално, а у такве свакако спадају и искази које су дали прикривени иследници који се сами нису придржавали закона. Другим речима, Европски суд за људска права не дозвољава да се држава у борби против криминала, без обзира на то о којој врсти криминала је реч, служи незаконитим доказима у које спада и прикупљање доказа од стране прикривеног иследника, односно полицајаца који подстрекава на извршење кривичног дела. Чињеница да се тако обезбеђен доказ не може користити у поступку, па чак да се због немогућности коришћења таквих доказа донесе и ослобађајућа пресуда, никако не значи да лице које је извршило кривично дело није кривично одговорно. Уколико би се против таквог лица прикупили докази на законит начин, оно би требало да буде осуђено, а чињеница да је подстрекнуто од стране прикривеног иследника могла би да се узме у обзир као олакшавајућа околност (Делибашић, 2014: 87-90).

ЗАКЉУЧАК

Истражне технике не могу да се мере само по својој способности да обезбеде процесуирање и осуђивање учинилаца кривичних дела. Тајне истраге/операције су важан инструмент рада полиције у доказивању кривичних дела, али необуздана употреба „*одобреног*“ криминалног понашања наводи на размишљање о потенцијалним последицама. Чак је и то што само изгледа да је полиција у неким случајевима изнад закона проблематично. Током времена, дошло се до закључка да се поједине криминалистичке радње не могу толерисати у демократском друштву, без обзира на њихову инструменталну вредност. Можда није могуће, и не треба елиминисати *одобрени криминал*, али треба остати свестан његовог потенцијала да изазове штету.

Према проценама Уједињених Нација и других међународних организација, организовани криминал остварује милионске приходе који штете домаћим и страним друштвеним структурама, носе са собом бројне жртве и негативне последице по политички систем једног друштва. У погледу примене института прикривеног иследника постоје бројне недоумице, које зависе од ставова теоретичара који се овим проблемом баве.

Прикривени иследник постоји у великом броју модерних правних система због тога што има једну знатну предност спрам других класичних мера, а то је то што се применом овог института може доћи до непосредних информација из седишта криминалних организација и сазнати много о њиховој поткултури.

Захваљујући посебним мерама, полицијски органи могу да прате, контролишу и препознају припаднике криминалних организација и утврде њихову организацију, понашање, језик и друге видове комуникације које користе, а који се разликују од типичних. Прикривени иследник припада кругу проактивних полицијских техника које омогућавају ефикасно супротстављање организованом криминалу.

Позитивни резултати које је показала употреба овог института, говоре у прилог томе да је апсолутно оправдано уврставање у најсофистицираније облике оперативно-криминалистичког рада. Због тога су правни системи савремених држава, па и наш, посегнули за постављањем добре законске подлоге која ће омогућити да прикривени

иследник има што разноврснији спектар овлашћења која ће му омогућити да у потпуности искористи свој положај, али и да га ограничи од могућих злоупотреба.

Код нас је овај механизам релативно нов па зато има и неке мањкавости, јер је касно уведен у наше кривично законодавство, тако да је потребно да прође одређено време како би се увиделе аномалије које се морају исправити. Иако је законски релативно јасно објашњена улога прикривеног иследника при учествовању и вршењу кривичних дела, у пракси су се појавили многи недостаци у виду граничних случајева у којима би он био принуђен да изврши кривично дело, па у процесном смислу долази до дилема шта урадити и како.

На основу анализе судске праксе може се закључити да Врховни касациони суд Републике Србије у много већој мери толерише поступање прикривених иследника у вези са „провоцирањем”, односно подстрекавањем на вршење кривичних дела, за разлику од Европског суда за људска права. Може се приметити да је објект заштите у поступку који води Европски суд за људска права искључиво заштита одређеног људског права лица против којег су прикривени иследници усмерили истрагу због сакупљања доказа о криминалној активности којом се бави, и да се њима даје много већи значај од сагледавања истине да то лице чини често много тежа кривична дела која наносе штету различитим субјектима, и да ће оно наставити са својим криминалним радом ако тако висока судска инстанца толерише његово понашање. Циљ би требало да буде разматрање истине, јер неуважавање истине ради заштите људских права појединаца води нарушавању правде за државу и друге људе, који су били, или ће тек бити оштећени кривичним делима организованог криминала. У том смислу је боља судска пракса Врховног касационог суда Републике Србије.

Што се тиче законских одредби које се односе на привремено ограничавање права и слобода лица на која се односи примена посебних мера, посебну пажњу би требало посветити њиховом усавршавању. То се односи посебно на законске одредбе о чувању, употреби и уништавању података које се добијају применом ових мера, како би се заштитиле од злоупотреба законска регулатива, координација и сарадња између националних и међународних органа и међу органима на унутрашњем плану, принципи и

моделу ангажовања прикривеног иследника као и стручна и техничка опремљеност свих припадника безбедносних структура који учествују у овим операцијама.

Међутим, поред свега тога остаје кључно питање људског фактора, чије је понашање непредвидљиво без обзира на све објективне околности које указују на то да ће оно поступати на одређени начин. И најсавршеније уређен систем, у ком велику улогу има људски фактор, ипак не може носити епитет најсавршенијег.

Неоспорно је да конкретна успешност прикривеног иследника зависи и од потребе да се у улози прикривеног иследника ангажују искључиво квалитетно обучени појединци, са добрим психофизичким склопом који ће самим тим, бити способни да испуне задатак у целости. Неуспех прикривеног иследника који се огледа у прераном откривању његове легенде од стране криминалне организације, може се завршити трагично. Неуспеле операције директно доводе у питање и све будуће ангажмане сличне врсте, што може произвести последице у стратегијским оквирима борбе против организованог криминала, тероризма, трговине наркотицима, људима, оружјем и слично.

Уколико бисмо занемарили негативне аспекте постојања овог механизма, он има поприличну могућност да постане један од најбољих механизма, који би помогли откривању, разјашњавању и доказивању најтежих кривичних дела. Да би то постао, мора се константно усавршавати.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бајачић, В. (2011) *Прикривени истражитељ и његов допринос ефикасности откривања и доказивања кривичног дјела и учиниоца*. Бр. 2-3. Ревизија за криминологију и кривично право. 555-572
2. Бановић, Б. (2006) Специјалне истражне радње и њихов допринос откривању и доказивању кривичних дела извршилаца. *Ревизија за криминологију и кривично право*, вол. 44, бр. 2, 129-147
3. Бошковић М. (2003) Транснационални организовани криминалитет, Полицијска академија, Београд
4. Делибашић, В. (2016) *Прикривени иследник*. Наука Безбедност Полиција – Журнал за криминалистику и право. Београд: Криминалистичко-полицијска академија. 81-98
5. Дрецун, А. (1997) Прикривени полицијски рад - инфилтрација полиције у криминалну средину. *Наука, безбедност, полиција*, вол. 2, бр. 2, 135-160
6. Илић, Г. Матић Бошковић, М. (2015) *Посебне мере тајног прикупљања података: између закона и судске праксе – Поглед из правосуђа*. Београдски центар за безбедносну политику
7. Илић, И. (2011) *Прикривени иследник - стање и перспективе*. Косовска Митровица: Правни систем и друштвена криза: зборник радова са међународне научне конференције. Св. 2. 551-567
8. Joh E. E. (2009) *Breaking the Law to Enforce It: Undercover Police Participation in Crime*, Stanford Law Review. Volume 62. Issue 1. 155-199
9. Кнежевић, С. (2010) *Улога прикривеног иследника у ислеђењу тероризма*. Београд: Тероризам и људске слободе – међународни научни скуп. 277-287
10. Маринковић, Д. (2005) Теоријски и практични аспекти провокације на кривично дело. *Безбедност, Београд*, вол. 47, бр. 2, 217-236
11. Маринковић, Д. (2008) Место и улога института информатора у откривању и доказивању кривичних дела. *Правни живот*, вол. 57, бр. 10, 157-178
12. Маринковић, Д. (2009) *Криминалистички аспекти ангажовања прикривеног иследника*. Безбедност. Бр. 1-2. 133-151

13. Матијевић М, (2010) Криминалистички аспекти ангажовања прикривеног иследника
14. Милетић, С., Мрдак, В. (2008) О односу организационих и процесних решења из посебних закона са закоником о кривичном поступку. *Ревизија за криминологију и кривично право*, вол. 46, бр. 2, стр. 145-166
15. Нинчић, Ж. (2010) *Могућности ангажовања прикривеног иследника у откривању кривичних дела тероризма*, Војно дело. Бр. 2. 391-410
16. Нинчић, Ж. (2010) *Прикривени иследник као стандард у супротстављању организованом криминалу*. Научно-стручни скуп са међународним учешћем. Супротстављање организованом криминалу – правни оквир, међународни стандарди и процедуре. 479-498
17. Скакавац, З. (2012) Допринос примене специјалних истражних техника на сузбијању организованог криминалитета са акцентом на ангажовање прикривеног иследника. у: Међународна научна и стручна конференција - Реформите на безбедниот сектор бо Република Македонија и нивното влијание брз борбата против криминалитетот, Скопље: Европски универзитет
18. Спасојевић, Г. (2007) Саслушање прикривеног иследника као сведока. *Правни живот*, вол. 56, бр. 9, стр. 717-725
19. Стајић Љ. (2011) Основи система безбедности, Правни факултет, Нови Сад
20. Фејеш, И. (2006) *Одговорност прикривеног иследника и његове „жртве” за извршено кривично дело*. Зборник радова Правног факултета у Новом Саду. Бр. 2. 405-430
21. Шкулић, М. (2016) *Посебне доказне радње и сузбијање тероризма*. Ревизија за криминологију и кривично право. Београд: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу и Институт за криминолошка и социолошка истраживања. 9-34
22. Шкулић, М., (2013), *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд
23. Шкулић, М.З. (2003) *Организовани криминал - појам и кривичнопроцесни аспекти*. Београд
24. Шкулић, М. (2011), *Коментар закона о кривичном поступку*, Службени гласник
25. Шкулић М., (2005) *Прикривени иследник-законско решење и нека спорна питања*, Безбедност, бр 3, Београд

ОСТАЛА ИСТРАЖИВАЧКА ГРАЂА

1. Законик о кривичном поступку. *Службени гласник РС*. Бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013 и 45/2013
2. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и дургих посебно тешких кривичних дела, *Службени гласник*, бр. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011, 101/2011 и 32/2013

САЖЕТАК:

Прикривени иследник у законодавству и пракси

Институт прикривеног иследника представља једну од посебних доказних радњи које постоје у кривичном поступку. Институт прикривеног иследника први пут је уведен у наше кривично процесно право Законом о изменама и допунама Закона о кривичном поступку из 2002. године. Прикривени иследник данас има велику улогу у активностима развијених држава у супротстављању организованом криминалитету. Институт прикривеног иследника је на релативно сличан начин уређен у већини европских држава, пре свега у Европској Унији, а у Сједињеним Америчким Државама заступљен је прикривени агент, чија је улога истоветна као и улога прикривеног иследника у европском законодавству. Разлог увођења посебних правила кривичног поступка за откривање и доказивање кривичних дела организованог криминала био је стварање нормативних и фактичких услова за разјашњење и доказивање одређених облика криминалног деловања. Регулисање, а посебно примена посебних доказних радњи, изузетно је сложено питање. Сагласно томе, институт прикривеног иследника као друге потребне доказне радње морају бити детаљно уређени одредбама Закона о кривичном поступку, и то на потпун и недвосмислен начин како не би било различитих тумачења која могу створити велике проблеме у пракси.

Кључне речи: прикривени иследник, Европска Унија, САД, прикривени агент, доказне радње, Закон о кривичном поступку

ABSTRACT

Undercover agent in Law and practise

The institution of the undercover agent represents one of the special evidence collecting activities that exist in the criminal proceedings. The institution of the undercover agent was first introduced in our criminal procedural law as the Law on Amendments of the Law of criminal proceedings from year 2002. Nowadays, the undercover agent has an important role in the efforts of the developed countries to battle the organized crime. The institution of the undercover agent is based upon the same principles in most European countries, most of all in the European Union; while the USA has an undercover agent whose role is the same as that of the private investigator in European legislation. The reason behind the introduction of the special rules of criminal proceedings for detecting and proving criminal offenses related to organized crime was creating normative and factual conditions to clarify and prove certain forms of criminal activity. Regulation, and especially the use of the special evidence collecting activities, is an extremely complex problem. In accordance with that, the institution of the undercover agent must, as any other necessary evidence collection activity, be defined in detail by the provisions of the criminal law in that way that there is no ambiguity that would allow for different interpretations that could create great problems in practice.

Key words: the undercover agent, European Union, the USA, the undercover agent, evidence collecting activities, the Law of criminal proceedings

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Иван Стојановић је рођен 01.01.1979.године у Нишу. Основно образовање стекао је у Основној школи „Бранко Миљковић“ у Нишу, потом је завршио средњу Трговинску школу у Нишу. Уписао је Правни факултет у Нишу 1998. године, а по завршетку првог степена и стеченог звања правник, похађао је курс за полицајце и засновао радни однос у Полицијској управи Ниш 2003.године, где и данас ради као униформисани полицијски службеник, на пословима „вођа сектора“ 1.катогије. Током 2012.године завршио је започете студије и стекао звање дипломирани правник.

Током каријере упућиван је на семинаре и курсеве, где је уско специјализован за рад са малолетним лицима, рад са лицима –жртвама трговине људима и рад са жртвама насиља у породици. Поседује и сертификат за обуку полицијских приправника - „полицајац ментор“. Због успешног обављања постављених задатака и залагања више пута је награђиван, а у 2015.године проглашен је за полицајца године и награђен од стране начелника Нишавског округа. Ожењен је има два сина Михаила и Гаврила.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: **Иван Стојановић**

Наслов мастер рада: **Прикривени иследник у законодавству и пракси**

Ментор: проф. Др Саша Кнежевић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, 19. 10. 2018. године

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом :

Прикривени иследник у законодавству и пракси

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: **Иван Стојановић**

У Нишу, 19. 10. 2018. године

Потпис аутора
